

УДК 372.878.7.071.4

ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛІ МУЗИЧНОГО ТВОРУ У ВИКОНАВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТА-МУЗИКАНТА

Овчарова І.А., Булгакова В.А., Бившева Т.Ф.
Харківський гуманітарно-педагогічний інститут

У руслі нового концептуального підходу до навчання музичного мистецтва основний акцент ставиться на особистісний розвиток студента, збагачення його емоційно-естетичного досвіду під час сприймання та інтерпретації музичних творів. Використання моделі музичного твору розвиває асоціативне, творче мислення студента, сприяє оволодінню виконавсько-інтерпретаторською майстерністю.

Ключові слова: моделювання, інтерпретація.

Сучасне суспільство висуває нові вимоги до освіти. Сьогодні спеціаліст будь-якого профілю розглядається як фахівець, озброєний спеціальними знаннями, проблемним аналітичним мисленням, соціально-психологічною компетентністю, інтелектуальною культурою.

Постановка проблеми. Важливою загальнокультурною інтелектуальною навичкою студента є вміння переводити проблеми з реальної дійсності в адекватну оптимальну модель, оперувати цією моделлю, інтерпретувати результат.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розвиток методу моделювання в зарубіжній науці зв'язано з ім'ям таких вчених як Л. Вальрас, Дж. Нейман, Дж. Кейнс, Р. Фріш. У вітчизняній науці даний метод використовували передусім Л.В. Контарович, А.Л. Лур'є, В.С. Немчинов, С.С. Шаталін. Проблеми активізації мислення приділяли належну увагу відомі педагоги Б. Асаф'єв, О. Назайкінський, П. Гальперін; вчені-методисти Н. Гродзенська, В. Шацька, О. Ростовський. Численні їх вислови дозволяють зробити висновок, що повноцінне оволодіння виконавсько-інтерпретаторською майстерністю можливе за умови максимального розвитку, активізації музичного мислення.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Проблема застосування моделі у виконавському мистецтві перебуває ще не початкової стадії становлення. Вона потребує дослідницького підходу до аналізу внутрішніх законів виконавської діяльності на основі всебічного пізнання закономірностей виконавського мистецтва, використання даних таких наук як естетика, педагогіка, психологія, фізіологія.

Мета роботи полягає у висвітленні та обґрунтуванні факторів розвитку творчого мислення майбутнього фахівця у навчальному процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Граючи на музичному інструменті, студент активно включається в процес музикування, під час якого розвиваються художні здібності, творче мислення.

Музичний образ твору народжується з чуттєвого пізнання. Але щоб глибоко розкрити його зміст і втілити у виконання, потрібен не тільки чуттєвий ступінь пізнання, а й активна робота розуму, який аналізує і синтезує музичні враження, осмислює і узагальнює їх в художній цілісний образ. Створення художнього образу неможливе без участі інтелекту, без активної розумової діяльності, що забезпечує художність виконання.

Розвиток мислення – це набуття спеціальних навичок поетапної побудови виконавського образу твору. Розуміння, усвідомлення та по елементне опрацювання компонентів музично-виконавського образу, узагальнення і побудова на цій основі закінченого твору активізує творче мислення студентів, дозволяє їм досягти певних результатів виконання.

Музичне мислення являє собою процес аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, встановлення зв'язків і взаємозалежності між елементами музичної тканини. Результати аналітично-синтезуючої музичної діяльності фіксуються у виконанні твору.

У більшості студентів цілісний образ твору складається тільки в кінці його розучування. Часто у процесі розучування студент обмежується сприйманням незначної кількості окремих явищ, засобів музичної виразності, не усвідомлюючи їх як частину цілого. Це призводить до пасивного музичного мислення, статичного характеру музично-виконавських уявлень.

Ставлячи завдання активізації творчого мислення студента, викладач повинен враховувати його індивідуальні особливості, здібності, характер, темперамент, рівень художнього мислення. Якщо студент демонструє недостатньо сформоване образне мислення, викладач повинен більше звертатись до його фантазії, пробуджувати увагу, прагнути зацікавити його музикою, що виконується, провести аналогії з літературними образами, навіть запропонувати програмний зміст твору з метою збагачення його емоційно-естетичного досвіду. В результаті такої кропіткої роботи, як показує викладацький досвід, у студента спостерігаються помітні позитивні зміни у музичному сприйманні твору, в розвитку асоціативного мислення.

В іншому випадку, якщо студент має нестандартне мислення, а також демонструє вміння систематизувати, узагальнювати музичний матеріал, проявляє нетипові цікаві художньо-творчі уявлення, викладач повинен розвивати самостійність інтерпретації інтонаційно-образного змісту твору, підвищувати рівень світосприймання і світовідчуття мистецького мислення виконавця.

Модель як інструмент наукового пізнання має відтворити характерні ознаки системи, що досліджується. Аналіз твору, порівняння та узагальнення окремих структурних елементів створює умови глибинного сприймання цілого. Орієнтація на застосування моделі як засобу пізнання стає

методом наукового дослідження твору, веде до пізнання його загальної компетенції.

Щоб активізувати ставлення студента до твору, активізувати його виконавську діяльність, потрібно створити таку атмосферу на занятті, щоб стимулювати розвиток уяви виконання, самостійний пошук тих чи інших засобів художньої виразності.

Головною метою аналізу твору є активізація розумово-емоційної сфери студента, пошуку оптимальної інтерпретації його виконання.

Навчити студента виразно грати, глибоко усвідомлювати і переживати музику, вміти відтворити її характер, донести до слухача образний зміст – дуже складний процес. Усвідомлення створеного художнього образу повинно відбуватися при активній діяльності музичного мислення, що впливає на вибір виконавських засобів.

Процес пошуку інтерпретації проходить декілька етапів моделювання. Він розпочинається з розпізнавання використаних у творі мовних елементів, таких як ритмічна організація твору, особливості мелодії, фактури, динаміки тощо. Допомогти педагогу керувати процесом формування художнього сприйняття студентами твору на первинному етапі його розучування може така його модель (рис. 1).

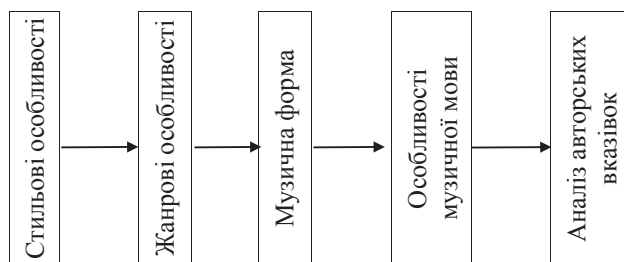

Рис. 1. Модель управління процесом формування художнього сприйняття твору

Через конкретні звукові характеристики студент розуміє смисл музичної мови, музичну виразність, тобто усвідомлює специфіку вираження художньої інформації в музичному творі. Важливу роль відіграє перше, загальне ознайомлення з музикою твору. Програвання твору педагогом, бесіда про твор є творчим зарядом щодо формування відношення до музики, її засобам виразності. На цьому етапі зароджується ескізне уявлення про образний зміст, контури, форми, вимальовуються виразні елементи музичної мови, а художній задум виникає лише у загальних рисах. На цьому етапі виконавець отримує поштовх для пошуків і розв'язання необхідних проблем, що сприяє розвитку мислення і його творчої активності. Поєднання різних елементів музичної мови веде до створення цілісного художнього образу.

Викладач не може знаходитись осторонь цього творчого пошуку. Сприятлива ситуація для аналізу музичного твору складається тоді, коли виникають різні точки зору на твір, відбувається дискусія. Постановка й розв'язання проблемних завдань сприяє активізації мислення, творчої ініціативи, тому проблемне навчання повинне відігравати провідну роль у процесі роботи над твором. За допомогою навідних питань викладач

вилучає набутий студентом досвід, узагальнює і систематизує його відповіді.

Наступний етап моделювання – вибір основних виконавських засобів виразності та їх взаємовідношення (рис. 2).

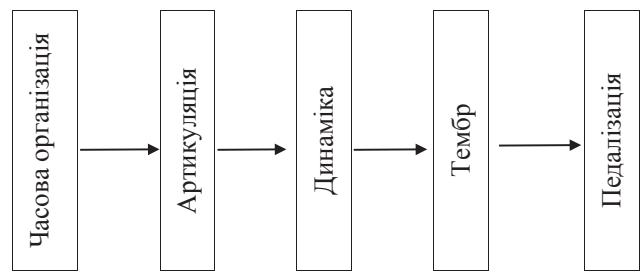

Рис. 2. Вибір основних виконавських засобів виразності та їх взаємовідношення

Доцільно запропонувати студенту обґрунтувати свої думки, разом з викладачем дійти до правильного сприймання. Отже, майстерність викладача полягає в тому, щоб вміло підвести студента до правильної відповіді, пояснити неточність. Одночасно йде процес пошуку виконавських засобів, з'ясовуються штрихи, ступінь активності пальців, формується слуховий контроль над необхідним співвідношенням між мелодією і супроводом, проводиться робота над пошуком фразування, тобто вдосконалюється комплекс піаністичних дій для виконання твору.

Викладач показує, наприклад, кілька типів наголосів у виконанні мелодичної лінії, з'ясовує зі студентом особливості кожного, вибирає найкращий варіант виконання. Цікаво також зіставити різні динамічні варіанти виконання, пояснити їхні відмінності, а студенту запропонувати вирішити, який на його думку кращий.

Система запитань і завдань, що допомагає сприйняти твір, має реалізуватися в діалозі та спонукати до творчого різночитання музичного змісту. Сприятлива ситуація складається тоді, коли виникають різні точки зору на твір, відбувається дискусія. Пріоритетною має стати діалогова форма педагогічної взаємодії, забарвлена позитивними емоційно-естетичними переживаннями.

Одним з найістотніших критеріїв інтерпретації твору є відтворення студентом у своїй трактовці композиторської концепції, глибоке і правильне розуміння авторського задуму.

Але характеризуючи образний зміст твору, його виражальні засоби, викладач повинен стимулювати самостійне ставлення до музики, виходити з власного її розуміння, власного відчуття.

Фундаментом розвитку твору стає направленість співвідношень динаміки, ритму, мелодії, регістру, фактури та інших засобів музичної виразності. Відсутність точно визначених кількісних показників цих засобів дає можливість створення декількох інтерпретацій одного й того ж музичного твору. Компонентами цього стає (рис. 3).

Усвідомлення музичної виразності підводить студента до того, що є основою музичної змістовності – вираженню внутрішнього світу людини, її почуттів, емоцій.

При визначенні характеру, образного змісту музичного твору студент неминуче асоціює їх з колом людських емоцій.

Рис. 3. Елементи інтерпретації музичного твору

Так відбувається одне із важливіших в розвитку художнього мислення явищ – встановлення асоціативних зв'язків музичних образів з особистим життєвим досвідом.

Розпізнаючи емоції як складову частину структури художнього змісту твору, виконавець одночасно захоплюється ними, тобто сприймає їх не тільки як заданий образ, але й як власні переживання. Оцінні реакції відбивають глибокі процеси сприймання твору, у ході якого він співвідноситься з усіма сторонами особистості, її психічною організацією, темпераментом, системою ідеалів тощо.

Для активізації виконавського рівня студента часто застосовують ще один метод – порівняльної характеристики різноманітних інтерпретацій твору. Деякі викладачі вимагають від студентів точного копіювання своєї виконавської концепції. На наш погляд, цей метод заважає розвитку особистості виконавця, пошуку власної інтерпретації. Ми вважаємо, що «показ» викладача слід використовувати обов'язково, а також, якщо є змога, прослухати твір у запису, адже таке прослуховування може стати зразком для студента, для створення його особистої виконавської трактовки. Зіставлення різноманітних інтерпретацій, спрямування уваги на розуміння кожної з них дає змогу студентам прийти до певного самостійного ставлення до виконання музичного твору.

Отже, багаторічний викладацький досвід дає змогу виділити кілька етапів моделюван-

ня розвитку музичного мислення студента. Наступність вище зазначених рівнів полягає в тому, що елементи більш високого рівня зароджуються в «середині» попереднього, з'являються до того, як здійсниться перехід до нового рівня.

Дидактично доцільно при вивченні твору розглядати його саме з позицій модельного підходу. Особливістю такого підходу є орієнтація студента на застосування моделей як засобу пізнання художнього образу. Створення моделей і використання їх як метода наукового дослідження розвиває творче ставлення до виконання музичного твору, забезпечує системність у роботі над музичним твором.

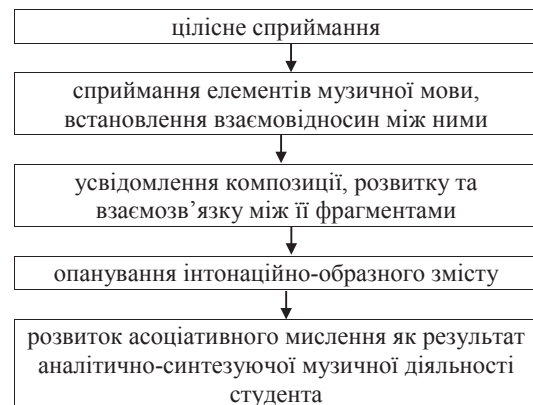

Рис. 4. Етапи моделювання розвитку музичного мислення студента

Висновки. Таким чином, моделювання твору передбачає пошук студентами особистісно-значущих смислів, співзвучних власному духовному сприйманню.

Розуміння, усвідомлення та поетапне опрацювання моделі музичного образу, узагальнення й побудова на цій основі закінченого твору, активізує творче мислення студентів, дозволяє їм досягти певних успіхів у засвоєнні та виконанні музичного твору, створює умову для пошуку власної інтерпретації.

Список література:

1. Асафьев В. Музыкальная форма как процесс. 2-е изд. – Л., 1971, книги 1, 2. – Л.: Музгиз, 1963. – 378 с.
2. Баренбойм Л.А. За полвека / Статьи, очерки, материалы / – Л.: Сов. композитор, 1989. – 368 с.
3. Гродзенская Н.Л. Школьники слушают музыку. – М.: Просвещение, 1969. – 77 с.
4. Коган Г.М. У врат мастерства. Работа пианиста. 3-е изд. М., 1969. – 116 с.
5. Назайкинский Е. О психологии музыкального восприятия. – М.: Музыка, 1972. – 384 с.
6. Ростовський О.Я. Методика викладання в початковій школі. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.
7. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в основній школі. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 272 с.

Овчарова И.А., Булгакова В.А., Бывшева Т.Ф.

Харьковский гуманитарно-педагогический институт

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МОДЕЛИ МУЗЫКАЛЬНОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ В ИСПОЛНИТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТА-МУЗЫКАНТА

Аннотация

В русле нового концептуального подхода к обучению музыкальному искусству основной акцент ставится на личностное развитие студента, обогащение его эмоционально-эстетического опыта во время восприятия и интерпретации музыкальных произведений. Использование модели музыкального произведения развивает ассоциативное, творческое мышление студента, содействует овладению исполнительско-интерпретаторским мастерством.

Ключевые слова: моделирование, интерпретация.

Ovcharova I.A., Bulgakov V.A., Byvsheva T.F.

Kharkov Humanitarian Pedagogical Institute

USAGE OF THE MODEL OF MUSICAL COMPOSITION IN THE EXECUTIVE ACTIVITY OF STUDENT-MUSICIAN

Summary

In a new conceptual approach to the study of musical art the main accent is on the personality advance of a student, improvement of his emotional-aesthetic experience during the rendering musical compositions. Usage of the model of musical composition develops associative and creative thinking of a student, promotes mastering performer-interpretation skills.

Keywords: modeling, interpretation.
